

výrazom logickej formy. Tradičná logika je teóriou týchto štyroch druhov viet, ktoré sú možné len v určitom poriadku, umožňujúcom uzatváranie. Uzavretie je hlavným predmetom logiky.

Uzatváranie je bezprostredné (s jednej vety uzatvárame na druhú) a sprostredkované (v ktorom z niekoľkých viet uzatvárame novú vetu). Bezprostredné uzatváranie nebolo v klasickej logike prepracované; opieralo sa zväčša o logický štvorec a mnohé uzáverky sa overovali alebo empiricky (príkladmi) alebo evidenciou. V klasickej logike bezprostredné uzatváranie teda netvorí deduktívny celok. Autor ho utvoril tým, že bezprostredné uzáverky odvodil z vetného kalkulu, ktorý je už deduktívne spracovaný. V bezprostrednom uzatváraní platí napr. veta $\overline{A \cdot E} \equiv \overline{A} \vee \overline{E}$, ktorú môžeme dostať z tautologie vetného kalkulu: $p \cdot q \supset \overline{p \vee q}$, ak miesto p dosadíme A a miesto q E . Práve tak by sme dokázali aj iné bezprostredné uzáverky, ktorých je ohromné množstvo, o akom klasická logika ani netušila. K tomu však treba vystaviť vetný kalkul, ktorý skúma autor v ďalšej časti, vychádzajúcej zo štyroch axiém:

$$p \supset p \cdot p, \quad p \cdot q \supset p, \quad p | q \supset q | p, \quad (p \supset q) \supset (q | r \supset p | r)$$

Po tomto rozbere sa autor znovu vracia k bezprostrednému uzatváraniu, ktorému v knihe venuje najviac pozornosti. Menej si už všima syllogizmus a nesyllogistické sprostredkované uzatváranie.

Knihy je písaná ľahko a veľmi rýchlo vedie do symbolickej logiky i začiatočníkov.

(1948)

Vojtech Filkorn

SÁNDOR PÁL, A TÖRTÉNELMI MATERIALIZMUS TÖRTÉNETE

Europa kiadás, Budapest 1945, str. 251, cena neudaná.

Sándor rozoberá dejiny a vývin materialistického svetonáhľadu, počnúc jeho počiatkami pred francúzskej revolúciou a končiac ostatnými fázami pred vystúpením Heglovým.

V úvode (9—34) dokazuje autor veľmi správne, a to aj teoreticky aj na príkladoch, ako dejiny filozofie tesne a nevyhnutne súvisia s dejinami ekonomickými. Dejiny historického materializmu sú súčasne dejinami proletariátu.

Prvú fázu vývinu, smerujúceho k historickému materializmu, vidí autor v kozmologickom materializme *Holbachovom* (Kozmológiai materializmus, 34—48).

Druhú fázu vyjadruje antropologický materializmus *De Lametrieov* (Antropológiai materializmus, 48—72). Je to v podstate mechanistický materializmus, ktorý z človeka robí stroj; je to teda buržoázna filozofia, ktorá voči feudálnym pánom je materialistická, no voči proletariátu idealistická. Vylučuje panstvo feudalizmu, ktoré by azda bolo ustanovené akýmisi božím nariadením, no súčasne z robotníka robí stroj, ktorý má cenu iba pokiaľ pracuje; s hedonistického stanoviska vyplýva totiž ako jediné kritérium

hodnotenia užitočnosť. Zdôrazňuje sa iba vplyv prírody a nechápe sa aj
zplyný vplyv spoločnosti.

Vyššie stojí tretia fáza vývinu, etický materializmus, reprezentovaný
H e l v e t i o m (Etikai materializmus, 72—91). Chápe sa tu už aj vplyv
spoločnosti a sú tu už aj náznaky chápania triedy, pravda, ešte vždy so sta-
noviska buržoázie. Preto sa tiež bráni súkromný majetok (pravda, len bur-
žoázny, cirkevné a feudálne majetky sa zavrhujú); človek je iba vtedy pro-
duktívny, ak niečo vlastní.

Ani vo štvrtéj etape (A polgári történetbölcselet kezdete, 98—118) ne-
podarilo sa najšť správne riešenie, materialistickí filozofi boli ešte stále
materialistami iba voči feudálnym pánom. Ako zástupcov tejto fázy menuje
Sándor Humea, Hobbesa, Descartesa, Voltaira, Condor-
ceta a iných.

Odmietá sa moc cirkvi a šľachty, a preto tiež každé nadprirodzené ur-
čenie a posvätenie štátnych a spoločenským pomerov; no na druhej strane sa
zdôrazňuje prirodzené oprávnenie určitej štátnej formy a spoločenského
zriadenia, totiž tej formy a toho zriadenia, ktoré odpovedá vláde buržoázie.

Za prvého, kto pochopil, hoci, pravda, nejasne, ozajstnú zákonitosť
diania, pokladá autor talianskeho filozofa G. V i c u (Az ellentmondás elve,
118—142). Vico, ktorý hľadal prirodzené odôvodnenie cirkevného učenia,
našiel v skutočnosti zákonitosti, bližšie sa dialektickému chápaniu. Po-
chopil napríklad, že zákonitosti spoločenského vývinu netvorí ľudia ako
individuá, no ako členovia celku, teda kolektívne, hoci toto kolektívum ne-
chápe ešte celkom jasne. Poznal tiež už skoky v spoločenskom vývine, videl
už aj rozpory v spoločnosti, hoci ich, pravda, chápal s náboženského sta-
noviska, napríklad rozpor medzi prozreteľnosťou a vôľou individuá.

Ďalšia etapa je Sándorovi reprezentovaná K a n t o m (A társiatlan
társiaság elve, 142—168). Kant chápe rozpory, človek nekoná slepo, no
nevie ani vedome tvoriť dejiny, príroda sa nielen uskutočňuje, ale preko-
náva samu seba, človek stojí proti prírode, ktorá chce boj, kým človek chce
pokoj; no všetky tieto protiklady sú chápané mechanicky, nie dialekticky.
Popiera feudalizmus, uznáva však potrebu niekoho, kto by spoločnosť
riadil; táto úloha pripadne teda štátu, pravda, štátu buržoáznemu.

Konečne prichádza plné pochopenie dialektiky, pravda, iba so stano-
viska idealistického, totiž filozofia H e g l o v a (Dialektika, 168—185,
A történelem, 186—207).

Hegel už plne pochopil dialektiku diania; protiklady sú už priamo vo
veciach, sú totožné, syntéza je nevyhnutná a vedie vyššie. No ani on sa ne-
vedel striasť buržoázneho myslenia. Jeho filozofia je filozofiou buržoázie,
ktorá si už vybojovala svoje práva a svoju vládu, a preto chápe dialektický
vývin a boj protikladov, no súčasne žiada kodifikovanie terajšieho stavu,
a preto aj čosi stáleho a trvajúceho: absolútneho ducha a absolútny štát.

Na druhej strane F e u e r b a c h (Materializmus és dialektika, 207—
229) sa vedel oslobodiť od idealizmu, no nepochopil dialektiku. Chápe síce
protiklady, no nesplyvajú mu, sú iba paralelné.

Ani S a i n t S i m o n (Materializmus és történelem, 229—251) ne-
dospel k ozajstnému dialektickému materializmu. Prekonal síce materia-
lizmus mechanický a metafyzický a nahradil ho materializmom ekono-
mickým, no stál ďalej na stanovisku buržoáznom, hoci aj na stanovisku
malej buržoázie. Dialektiku diania nepochopil ani on.

Autor charakterizuje ostatných troch filozofov výrokom: „Hegel postavil dialektiku na hlavu, Feuerbach zažmúril oči a Saint Simon ju poprel.“

Sándorova kniha je významným a cenným pokusom spracovať dejiny filozofie, vlastne určitého výseku týchto dejín, na princípoch historického materializmu. Predstavuje dejiny tohto svetonáhľadu a súčasne je aj dôkazom jeho oprávnenosti, ukazujúc tesný a nevyhnutný súvis duchovnej nadstavby so štruktúrou spoločnosti.

(1948)

Stanislav Felber

SZALAI SÁNDOR, BEVEZETÉS A TÁRSADALOMTUDOMÁNYBA

Vydal Országos köznevelési tanács (Nevelők könyvtára 4).
Budapešť 1948, strán 186.

S z a l a i Sándor po svojom — v maďarskej marxistickej literatúre priekopníckom — diele (*Társadalmi valóság és társadalomtudomány*, Budapest 1946) vydal r. 1948 ďalšie dielo z oblasti marxistickej sociologic pod názvom *Bevezetés a társadalomtudományba* (Úvod do sociologie). Je to rozsahom veľká kniha, ale tým bohatšia je obsahove a kritickým prepracovaním materiálu buržoáznej sociologie a je vynikajúcim dielom v marxistickej sociologii. Szalaiho spis delí sa na tri čiastky: v prvej časti kriticky opisuje dejiny sociálneho myslenia a sociologie, druhá časť obsahuje základy sociologie (príroda a spoločenský človek, štruktúra spoločnosti, ideológia a dejiny) a v tretej časti sú načrtnuté problémy praktické a metodologické. Vzácný je aj doplnok (osnovy zo sociologie pre kandidátov učiteľstva na maďarských stredných školách).

V týchto svojich poznámkach chceme sa zastaviť najmä pri úvodnej kapitole (str. 5—14), v ktorej sa autor dotýka niektorých základných problémov marxistickej a buržoáznej sociologie. Szalai správne poukazuje na to, že doba kabinetnej sociologie, vedy a filozofie zmizla, lebo *spoločenská realita vnikla do spoločenskej vedy*. Bezpríkladné krízy, cez ktoré prechádzal a prechádza kapitalizmus, otvárajú oči aj buržoáznym sociologom a presvedčajú ich o tom, že sociologické bádanie nie je viac možné bez spojitosti s páľivými, konkrétnymi a aktuálnymi otázkami spoločenskej a politickej reality. Buržoázni filozofi a sociologovia si uvedomili aj to, že nemôžu ďalej ignorovať marxistickú spoločenskú vedu, historický materializmus. Tým menej si nemohli nevšimnúť marxizmus, lebo v početných európskych krajinách stal sa vedúcou myšlienkou najprv priemyselného robotníctva a neskôr aj pokrokovej inteligencie a revolučných más sedliackych. Sociolog sa mohol rozhodnúť pre marxizmus alebo proti nemu, ale ignorovať ho už nemohol. Bez tohto vplyvu sociálnej reality nebola by sa zrodila ani M. Schelerova *vedecká sociologia*, ani M. Weberova *kultúrna sociologia*, ani Paretova *teória ideologii*. Ale pod vplyvom marxizmu menila sa aj spoločenská realita v kapitalistických štátoch (nové cesty sociálnej politiky, sociálne poistenie, upravenie pracovných vzťahov, miezd a plátov atď.). A vplyv socialistickej revolúcie r. 1917 a výstavby socializmu